

*Ива ТОШИЋ, мастер права**

ОДРЕЂЕНИ АСПЕКТИ КОРПОРАТИВНОГ УПРАВЉАЊА У ОСИГУРАВАЈУЋИМ ДРУШТВИМА

Резиме

Финансијска криза и велики корпоративни скандали отворили су питање значаја корпоративног управљања за добро функционисање компаније, па самим тим и осигуравајућих друштава као и финансијског сектора у целини. Такође, било је потребно утврдити који су механизми управљања друшвом тј. управљања ризиком које треба применити, које су кључне функције, да ли применити једнодомни или дводомни систем управљања.

На нивоу Европске Уније, одговори на многа од ових питања дати су у оквиру Директиве Солвентност II чији је основни циљ адекватно управљање ризиком, и спровођење како интерног, тако и екстерног надзора над радом осигуравајућих друштава ради спречавања њихове потенцијалне инсолвентности, а све пре свега у циљу заштите корисника осигурања.

У првом делу рада биће речи о појму и значају корпоративног управљања уопште, највећем корпоративном скандалу који је потресао сектор осигурања, али и значају корпоративног управљања за пословање осигуравајућих друштава. Затим ће се аутор осврнути на регулисање корпоративног управљања у Републици Србији.

Кључне речи: *корпоративно управљање, управљање ризиком, Солвентност II, финансијска криза*

І Увод

Иако је финансијска криза у мањој мери погодила сектор осигурања од банкарског сектора, ипак је значајно допринела откривању просто-

* Истраживач приправник у Институту за упоредно право у Београду

ра за побољшање у управљању ризицима и надзору у осигуравајућим компанијама. Из тих разлога је потребно механизме корпоративног управљања пажљиво размотрити и узети у обзир приликом дизајнирања прописа о осигурању обзиром да у великој мери могу утицати на пословање осигуравајућих друштва. Свака компанија је скуп носилаца различитих интереса који некада могу бити и међусобно супротстављени, а управо је циљ успостављања адекватног система корпоративног управљања да све те интересе заштити али да се превасходно води интересима саме компаније и тако омогући успешно пословање. У осигуравајућим друштвима поред интереса акционара и других интереса који се унутар компаније преплићу (интерес запослених, поверилаца, управе, самог друштва итд) мора се водити рачуна и о интересима корисника услуга, али и трећих заинтересованих лица.

Велика конкуренција на тржишту осигурања, затим потреба за заштитом корисника услуга осигурања и повећањем финансијске стабилности, условили су успостављање ефикасног модела корпоративног управљања.

На нивоу Европске Уније, препознат је овај проблем услед ког је донета Директива Солвентност II, управо са циљем да се адекватним управљањем и надзором над радом осигуравајућих друштава предупредити тешкоће и проблеми са којима се могу сусрести и на тај начин спречити њихова евентуална инсолвентност.

II Појам и значај корпоративног управљања

Недавни талас корпоративних скандала у Сједињеним Америчким Државама (*Enron*¹, *Worldcom*² итд.) и Европи (*Parmalat*³, *Ahold*⁴ итд.)

- 1 *Enron Corp* је била седма по величини корпорација у САД. Финансијски извештаји, потврђени од стране ревизора исказали су 2000-те године профит од 979 милиона долара, а следеће године је проглашен банкрот, настао као резултат преварних консолидованих финансијских извештаја потврђених од стране независног ревизора, Мирко Васиљевић, *Корпоративно управљање- изабране теме*, Београд, 2013, 171.
- 2 Ово је био не само један од највећих корпоративних скандала у САД-у, већ и највећи банкрот, који чак и превару у случају Енрон баца у сенку. Управа ове компаније је у финансијским извештајима објављивала податке о профиту од скоро 4 милијарде долара, а профита уопште није било. 2002. године ова компанија је банкротирала, десетине хиљада радних места је изгубљено, а акционарима је нанета огромна штета. <https://www.investopedia.com/terms/w/worldcom.asp>, 07.04.2019.
- 3 *Parmalat* је био светски лидер у продаји мечних производа. 2003. године ова компанија је прогласила банкрот који је настао као резултат огромних рупа у финансијским извештајима.

довео је до тога да се много пажње посвети питању корпоративног управљања компанијом. Корпоративно управљање представља скуп механизма који се успостављају ради надгледања начина на који се управља компанијом и који омогућају адекватну заштиту интереса акционара, али и осталих интереса. Идеје о корпоративном управљању датирају још из 1930-их година, а покушаји његовог дефинисања били су многобројни.⁵

Према Принципима корпоративног управљања *OECD* корпоративно управљање обухвата скуп односа између управе компаније, њеног управног одбора, њених акционара и других заинтересованих лица.⁶ Међународна финансијска корпорација га дефинише као „Структуру и процесе за вођење и контролу привредних друштава.“⁷ Извештај за високу групу ексерата ЕУ из 2002. године га дефинише као систем који има своје основе делом у компанијском праву (које је усвојено у односима различити субјекту у компанији), а делом у ширем законском оквиру и пракси пословања компанија у различитој земљи.

Без обзира на различитости дефиниција већина од њих има неке заједничке елементе:

1. Корпоративно управљање је систем односа дефинисан структуром и процесима- Структуре и процеси који дефинишу ове односе обично се фокусирају на различите механизме за обезбеђење ефикасног управљања и извештавања.

2. Ови односи могу да обухвате стране с различитим и понекад супротним интересима- Између главних органа друштва, тј. скупштине

Овај случај се често назива и „Италијански Енрон“. Колапс ове компаније је довео до преиспитивања финансијског извештавања у Италији и система корпоративног управљања, Andrea Melis, „Corporate Governance Failures: to what extent is Parmalat a particularly Italian Case?“, *Corporate Governance failures*, 2005, 478.

4 Ова компанија је настала као породична компанија која је пословала у Холандији до 1989. године када је постала контролисана од стране менаџера. Након те транзиције компанија је доживела огроман успех. 2001. године када је била на врхунцу пословала је у 27. земаља са пријављеним профитом од 1,1 милајрде евра и продајом од 66 милијарди евра, да би 2003. године претрпела потпуну пропаст, Abe de Jong et al, „Royal Ahold: A Failure of Corporate Governance and an Accounting Scandal“, 2005, 3.

5 Narjess Boubakri, „Corporate governance and issues from the insurance industry“, *The Journal of Risk and Insurance*, 2011, Vol. 78, No. 3, 502.

6 OECD, „Principles of Corporate Governance“, 2015.

7 „Корпоративно управљање-приручник“, Београд, 2011, 6,
<https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/8a4d93004328fdc9b1fcfd384c61d9f7/CG+Manual+Serbian+-+SRB.pdf?MOD=AJPERES>.

акционара, директора (извршних и неизвршних) и чланова надзорног одбора могу постојати различити интереси. Супротни интереси најчешће постоје између власника и руководиоца и често се називају “принципал-агент” проблемом. Конфликти могу да постоје и унутар сваког органа управљања.

3. Све стране учествују у контроли и вођењу друштва

4. Све ово се чини с циљем да се кроз правилно распоређивање права и одговорности обезбеди дугорочно одржавање и повећање вредности акционарских улога.⁸

Оквир корпоративног управљања треба да промовише транспарентност, фер тржиште, и ефикасну алокацију ресурса. Ефикасно корпоративно управљање захтева чврст правни, регулаторни и институционални оквир на који се учесници на тржишту могу ослонити при успостављању међусобних уговорних односа. Оквир корпоративног управљања треба да одражава елементе законодавства, регулације, саморегулације и пословне праксе које су резултат специфичних околности земље, њене историје и традиције, што ће довести до тога да се овај оквир разликује од земље до земље. Законодавни и регулаторни елементи оквира корпоративног управљања могу бити допуњени елементима меког права заснованим на “примени или објасни” правилима како би се омогућила флексибилност и изражавање специфичности сваке поједине компаније. Самим тим нешто што добро функционише у једној компанији, за једног инвеститора или акционара не мора нужно бити добро за другу компанију, инвеститоре, акционаре и друга заинтересована лица. Како се пословне околности мењају, различите одредбе корпоративног управљања треба преиспитати и, када је то потребно, прилагодити.

Адекватно управљање ће вероватно довести до ситуације у којој се у управном одбору јављају различите интересне групе (акционари, институционални инвеститори, менаџмент), међутим на крају све одлуке морају бити предузете у интересу компаније, а сви чланови тог одбора дужни да служе управо постизању тог циља.

Идеја управљања брзо води до питања која је сврха пословања, који је интерес компаније, али и питања о друштвеној одговорности компаније. У том смислу, корпоративно управљање је методологија за одрживост и заштиту од „ограниченог видика“ који компанију може

8 „Корпоративно управљање-приручник“, 6.

послати погрешним путем. Такође и питање друштвене одговорности компаније је од изузетног значаја обзиром да су корпоративно управљање и друштвена одговорност компаније два концепта који се заснивају на истим циљевима: транспарентност, одговорност и поштење.⁹

Један од главних проблема за адекватно функционисање компанија, па самим тим и осигуравајућих компанија представља управо проблем неадекватног корпоративног управљања.

III American International Group (AIG) - колапс највећег осигуравајућег друштва у САД

Ова компанија основана је 1919. године и била је једна од водећих осигуравајућих групација у свету. Упркос поседовању имовине укупне вредности преко милијарду долара и годишњих прихода мерених у стотинама милијарди долара, ова компанија је услед кризе на тржишту хипотекарних кредита запала у кризу. Наиме, она је 2008. године због неадекватно успостављеног система управљања изазвала колапс у целом финансијском сектору.¹⁰

AIG је према величини остварених прихода у 2005. и 2006. години био на четвртом а у 2007. години на петом месту на ранг листи осигуравајућих друштава у свету а обављала је пословне активности у преко 130 земаља света. У том периоду су многе банке обзиром да су одобравале велики број стамбених кредита, поред тога што су се задуживале код других банака, закључивале уговоре о осигурању тих кредита. Полисе осигурања су гарантовале да ће осигуравајуће компаније исплатити банци новац који купац дугује уколико сам не исплаћује рате. Под уобичајним околностима, делује да би ова сигурносна мрежа могла добро да функционише. Међутим, ослањајући се на полисе осигурања, банке су почеле да нуде стамбене кредите чак и корисницима који не испуњавају предвиђене услове. Након што су они заказали са отплатом стамбених кредита, банке нису биле у могућности да врате позајмљени новац, а сектор осигурања није могао да приушти да плати све дугове које је обећао да ће покрити. *AIG* је 2008. године, када је дошло до краха ове сигурносне мреже и наступила криза на америчком хипотекарном тржишту, осигуравао заштиту против губитака на хипотекама и то кредитних пласмана *Leh-*

9 Lutgart Van den Berghe, Celine Louche, „The Link Between Corporate Governance and Corporate Social Responsibility in Insurance“, *The Geneva Papers*, 2005, 426.

10 Борис Маровић, Владимир Његомир, „Осигуравајућа друштва у улози институционалних инвеститора“, 26. *Сусрет осигураваача и реосигураваача Сарајево(COPC)*, 2015, 93-94.

man Brother банке која је банкротирала. У случају *AIG-a*, Влада САД је одлучила да спасе компанију давајући јој огроман кредит, док је у случају банке *Lehman Brother* одбила да понуди било какву финансијску помоћ, а компанија је на крају поднела захев за стечај.¹¹

AIG је већ током јула месеца 2007. године исказао изложеност кредитној кризи, а почетком 2008. године ревизори су утврдили значајне пропусте у финансијским извештајима. Компанија је у августу 2008. године исказала губитак од 13 милијарди долара. Наиме, 28. фебруара 2008 је објавила да зарада из 2007 године износи 6,20 милијарди долара или 2,39 долара по акцији. Мање од седам месеци касније, ова осигуравајућа компанија је била на ивици банкрота који је спречила Влада САД.¹²

Упркос чињеници добрих пословних резултата остварених у области прихвата ризика осигурања, захваљујући умањеним инвестиционим резултатима, паду рејтинга и значајним губицима по основу датих гаранција за секјуритизоване хипотекарне кредите, *AIG* је у одсуству могућности прикупљања капитала приватног сектора 16. септембра закључио кредитни аранжман са Њујоршком федералном банком чиме је ова федерална банка одобрила кредит у висини од 85 милијарди долара на период од две године у замену за 79.9% учешћа у капиталу осигуравача. Дакле, основни проблеми *AIG-a* у условима остварења системског ризика били су узроковани нетрадиционалним пословима осигуравача док је компанија по основу послова осигурања стабилно пословала.¹³ Државна помоћ је од тада порасла на 182,5 милијарди долара, а у јуну 2009. године акције *AIG-a* су се вределе мање од једног долара по акцији. Проблеми *AIG-a* су привукли велику пажњу медија, али их није било лако разумети због укључених специфичних финансијских инструмената, који су доста коришћени у финансијском пословању, али су донедавно били непознати јавности. Неспорно је да је *AIG* претрпело највећу кризу у сектору осигурања, док се по неким мишљењима сматра да сектор осигурања као целина није претрпео озбиљну и распрострањену банкарску кризу и да су главне тешкоће са којима се суочавају осигуравајућа друштва због не-осигуравајућих активности, названих квази-банкарске

11 Kenneth M. Ayotte, David A. Skeel Jr., „Bankruptcy or Bailouts?“, *The Journal of Corporation Law*, 2009, 470.

12 William K. Sjostrom., „The AIG Bailout“, *Washington and Lee Law Review* 943, 2009, 944-945.

13 Борис Маровић, Владимир Његомир, 93-94.

активности¹⁴, а све то као резултат неадекватног корпоративног управљања компанијом.

IV Корпоративно управљање у осигуравајућим друштвима

Након великих корпоративних скандала било је јасно да је потребно утврдити адекватан систем корпоративног управљања у привредним друштвима па самим тим и у осигуравајућим друштвима. Узимајући у обзир специфичност осигуравајућих друштава, неспорно је да се оквир корпоративног управљања мора прилагодити њиховој особедној природи.

1. Значај корпоративног управљања за осигуравајућа друштва

Ефикасан систем корпоративног управљања омогућава осигуравачу да буде флексибилан и транспарентан, као и да на време реагује на догађаје који могу утицати на његово пословање доношењем правовремених одлука. На тај начин се побољшава способност кључних органа одговорних за адекватно корпоративно управљање да одлуке доносе поузано и опрезно. Од осигуравача се захтева да успоставе и имплементирају оквир корпоративног управљања који осигурава здраво и разумно управљање и надзор над пословањем осигуравача, али и да на адекватан начин препознаје и штити интересе осигураника. Будући да он осигурање прибавља од несразмерно јачих и компетентнијих професионалаца, природна је нтенција правног поретка да им пружи заштиту.¹⁵

Међународна асоцијација супервизора осигурања (*International Association of Insurance Supervisors – IAIS*), усвојила је Основне принципе за делатност осигурања, стандарде, водич и методологију за процену.

Принципом 7 је предвиђено да оквир корпоративног управљања осигуравача:

1. промовише развој, имплементацију и ефикасану политику надзора која јасно дефинише циљеве осигуравача;

2. дефинише улоге и одговорности лица која су одговорна за управљање и надзор осигуравача појашњавајући њихове законске обавезе и овлашћења да делују у име осигуравача и под којим околностима;

14 Ornella Ricci, *Corporate governance in european insurance industry*, 2014, 81.

15 Наташа С. Петровић Томић, „Заштита потрошача услуга осигурања“, Београд, 2015, 41.

3. поставља захтеве који се односе на начин доношења одлука и радњи, укључујући документовање значајних одлука, заједно са њиховим образложењем;

4. обезбеђује добру праксу награђивања која промовише усклађивање политике накнада са дугорочним интересима осигуравача како би се избегло прекомерно преузимање ризика;

5. обезбеђује комуникацију са надзорним органом, према потреби, питањима која се односе на управљање и надзор над осигуравачем;

6. предвиђа предузимање корективних радњи у случају неусклађености или слабог надзора, контроле или управљања.¹⁶

Корпоративно управљање утиче на профил ризика осигуравајуће компаније, али и на њене одлуке и уопште целокупно пословање. Лоше корпоративно управљање надзорни органи виде као главни знак могуће пропасти осигуравајуће компаније. Из тих разлога, ефикасно корпоративно управљање код надзорног органа ствара веће поверење у рад и процену управе осигуравача, његовог менаџмента и носилаца контролних функција. Самим тим, као крајњи резултат побољшава способност надзорног органа да ефикасно надгледа осигуравача и штити интересе осигураника. Да би се постигло повећање ефикасности и адекватна процена корпоративног управљања он мора имати увид у пословање осигуравајућег друштва.

Као што је већ поменуто оквир корпоративног управљања у друштву за осигурања мора бити успостављен у складу са специфичном природом овог друштва. Најпре, осигуравајућа друштва нису у слободном режиму оснвања и обављања делатности. Затим, она послују са ограничењима у погледу именовања чланова управе и одређивања структуре органа, тј. имају обавезу добијања претходне сагласности на избор и именовање чланова управе од надзорног органа.¹⁷ Из тих разлога оквир корпоративног управљања у овим друштвима треба да омогући поред заштите интереса акционара и других интереса који се унутар компаније преплићу (интерес запослених, поверилаца, управе, самог друштва итд.) и заштиту интереса корисника својих услуга. Њихов превасходни интерес се састоји у томе што они за износ плаћене премије очекују од друштва у случају наступања осигураног случаја накнаду штете или исплату

16 Insurance core principles, International Association of Insurance Supervisors – IAIS, 2018, 44.

17 Љиљана Стојковић, *Правни аспекти контроле и управљања ризицима у акционарском друштву за осигурање*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, 2016, 23-24

осигуране суме. Уколико у друштву постоји адекватно корпоративно управљање, интереси корисника ће бити заштићени, међутим у супротном лоше управљање друштвом може довести до финансијских тешкоћа и инсолвентности друштва, који у крајњој линији онемогућава кориснике да остваре свој интерес.

2. Солвентност II

Као што је већ поменуто, управо ради успостављања адекватног система корпоративног управљања донета је на нивоу ЕУ Директива Солвентност II чији је основни циљ да се ефикасним управљањем ризицима уз успостављање адекватног како интерног, тако и екстерног надзора над радом осигуравајућих друштвава, спречи инсолвентност друштва. Други стуб Директиве се базира на квалитативним захтевима, који се односе на унапређен систем управљања. У сагледавању ширег контекста корпоративног управљања треба поћи од новог приступа управљања ризицима у складу са регулаторним оквиром Солвентност II. Нов концепт управљања се састоји у успостављању система управљања заснованог на ризицима који треба схватити као интегрални део корпоративног управљања друштва за осигурање. Основни аргумент за овакво схватање може се црпети из посебних дужности и одговорности органа друштва за осигурање у вези са управљањем ризицима.¹⁸

Приликом израде одредби које се односе на систем управљања у оквиру Директиве Солвентност II као ослонац је служио Водич за корпоративно управљање у друштвима за осигурање објављен од стране OECD. Солвентност II уводи 4 кључне функције за систем управљања: управљање ризицима, интерна контрола, интерна ревизија и актуарска функција.

Осигуравајућа друштва су дужна да успоставе ефикасан систем управљања ризиком који обухвата стратегије, процесе и процедуре извештавања потребне за идентификацију, мерење, надгледање, управљање и извештавање, на континуираној основи ризика ком су или могу бити изложени, на појединачном и агрегатном нивоу. Циљ је да друштво врши сопствену процену ризика и солвентности и на адекватан начин управља њима.¹⁹

Систем интерне контроле предвиђа административне и рачуноводствене процедуре, оквир интерне контроле и системе извештавања на

18 Љиљана Стојковић (2016), 25.

19 Директива 2009/138/ЕЗ европског Парламента и Већа о оснивању и обављању делатности осигурања и реосигурања (Солвентност II)- Директива, *Сл. лист Европске Уније*, чл. 44.

свим нивоима друштва.²⁰ Изузетно је важно да се запослени према својим обавезама односе са дужном пажњом, тако да то постане део њихове пословне културе и понашања, од највишег руководства до непосредних извршилаца.²¹

Такође, осигуравачи и реосигуравачи треба да обезбеде ефикасну функцију интерне ревизије која обухвата вредновање примерености и ефикасности система интерне контроле и других елемената система управљања. Унутрашња ревизија треба да буде објективна и независна од функције пословања. Сва запажања и препоруке се прослеђују управном, управљачком и надзорном телу који треба да одреде које мере треба предузети у складу са свим запажањима и предлозима унутрашње ревизије, као и кораке за њихово извршење. Уколико осигуравачи имају добро организиран систем интерне контроле и ревизије, посао надзорних органа се тиме знатно олашава.²² Основна улога и циљ интерне ревизије која се успоставља у друштвима за осигурање је да унапреди пословање и дода вредност друштву, као и да му помогне у реализацији постављених циљева и да на основу објективног прегледа доказа пружи разумно уверавање пре свега управи друштва, а шире и другим заинтересованим странама о адекватности, ефикасности и ефективности система интерних контрола, управљања ризицима и корпоративног управљања.²³

Осигуравачи и реосигуравачи треба да обезбеде ефективну актуарску функцију која ће бити спроведена од стране лица која поседују знање из актуарске и финансијске математике ради процене природе, нивоа и комплексности ризика који погађају пословање компаније и ко је способан да демонстрира своје релевантно искуство у односу на професионалне и друге стандарде.²⁴

Задатак актуара је да изврше пројекцију будућих догађаја на темељу анализе података из прошлости, развој модела и процена постојећих

20 Директива, чл. 46.

21 Љиљана Стојковић, "Ризик неусклађености са регулативом у друштву за осигурање и улога надзора", *Право осигурања, управа и транспарентност – основе правне сигурности XVI Саветовање*, Палић, 2015, 186 – 187.

22 Директива, чл. 47

23 Јелена Шупут, Весна Јањић, „Функција интерне ревизије и усклађености пословања у друштвима за осигурање/реосигурање“, *Накнада штете и осигурање- савремени изазови*, Београд, 2016, 415.

24 Директива, чл. 48.

ризика.²⁵ Актуари помажу друштву за осигурање при калкулацијама премија осигурања, одређивању резерви осигурања, развоју осигуравајућих производа, као и управљању имовином и обавезама и другим пословима значајним за рад друштва. На првом месту њихов рад је неопходан за егзистенцију друштва.²⁶

V Системи управљања компанијом

Уобичајно се у класичном смислу говори од два различита система управе: једнодомном (англосаксонски) и дводомном (немачки). Такође, помиње се и трећи јапански модел који је у основи једнодомни али има одлике и једног и другог модела.²⁷

Англосаксонски систем управљања акционарским друштвима карактерише постојање једног одбора - одбора директора (енгл. *боард оф директорс*), који управља акционарским друштвом, а чије чланове именује скупштина акционара. Одбор директора за оперативно вођење послова бира једног или више извршних директора (менаџмент, одбор извршних директора, енгл. *екецutive боард оф директорс*). Контролу рада над менаџментом врши спољни, независни ревизор, али овај систем не искључује обављање унутрашње контроле од стране посебних комисија или унутрашњег ревизора.²⁸ Функција управног одбора се остварује делом на колективној а делом на индивидуалној основи, а извршну улогу врши генерални директор. Једнодомни модел корпоративног управљања развио се као акционарски оријентисан модел.

Немачки модел организације органа акционарског друштва карактерише постојање два одбора: управног одбора и надзорног одбора. У овом систему скупштина акционарског друштва именује надзорни одбор, док надзорни одбор именује чланове управног одбора. Контролу над управљањем акционарским друштвом врши надзорни одбор, међутим, није искључено обављање ревизије од стране спољних или унутрашњих ревизора.²⁹ Дobar управни одбор заиста може да унапреди посло-

25 Дионис Јурић, „Сустав управљања у друштвима за осигурање према Закону о осигурању из 2015. године у Републици Хрватској“, *Европска ревија за право осигурања*, 2/2015, 59.

26 Владимир Чоловић, *Осигуравајућа друштва*, Београд, 2010, 133.

27 Мирко Васиљевић, 153.

28 Мижат Јоковић, „Sistem korporativnog upravljanja u Crnoj Gori“, *Montenegrin journal of economics*, 64.

29 Мижат Јоковић, 64.

вање предузећа, као што лош може оставити фирму на милост и немилост банкротских или недовољно способних менаџера.³⁰

Мешавину англосаксонског (једнодомног) и немачког (двodomног) модела представља јапански модел управе који је, у основи једнодоман, али има одлике оба наведена модела. Значајна карактеристика овог модела је да постоји спољни надзор од стране ревизора, уместо надзорног одбора, а управни одбор по правилу је бројан и нема спољних чланова. Без обзира да ли се прихвати англосаксонски или немачки модел, механизме корпоративног управљања треба пажљиво размотрити и узети у обзир приликом дизајнирања прописа о осигурању јер утичу на презимање ризика од стране осигуравајућег друштва.³¹

Ниједан систем управљања није статичан, тако да се данас тешко може говорити о егзистенцији ових модела у чистом облику. Такође, ниједан од ових модела није савршен. Ради успостављања флексибилности у прописима који одређују регулаторни оквир земље потребно је омогућити слободно деловање тржишта и уважавати специфичност сваке компаније. На тај начин прописи неће бити кочница већ подстицај развоју и ширењу компанија ван националних граница. Процес адаптације ових модела на промене у окружењу је евидентан, а његове правне технике различите. Најзначајнија је свакако формално-правна техника конвергенције, путем правних транспланата. Ипак, њен успех је могућ само у земљама са сличном правном традицијом, пореклом и наследством.³² И поред чињенице да је ЕУ јединствено тржиште које се заснива на примени комунитарног права тешко је изводљиво спровести потпуну хармонизацију система управљања већ се упућује на поштовање „минимума стандарда.“ Управо хармонизацијом различитих система ставарају се услови за развој релативно нових института корпоративног управљања у смислу увођења независних чланова одбора, што може представљати додатни квалитет у успостављању система управљања у делатности осигурања.³³

30 Борис Беговић и др., *Унапређење корпоративног управљања у Србији*, 2003, 18.

31 Martin Eling, Sebastian D. Marek, „Corporate governance and risk taking: evidence from the u.k. and german insurance markets“, *The Journal of Risk and Insurance*, 2013, 654.

32 Мирко Васиљевић, 164.

33 Љиљана Стојковић (2016), 31-32.

VI Корпоративно управљање у осигуравајућим друштвима у Србији

До доношења Закона о осигурању из 2004 године, корпоративно управљање у Србији није било на задовољавајућем нивоу. О томе говори пре свега чињеница да је постављањем Народне банке као новог органа надзора над радом осигуравајућих друштава у току 2004. године одузета дозвола за рад и покренут поступак ликвидације над осам осигуравајућих друштава, док су три осигуравајуће куће добровољно одлучиле да обуставе своје пословање.³⁴ Током 2005. године без дозволе за рад остало је још седам осигуравајућих друштава.³⁵

Узимајући у обзир разлоге за одузимање дозвола за рад које је НБС навела, може се закључити да је у највећем броју ових друштава постојало концентрисано акционарство, са израженим злоупотребима права од стране акционара на штету имовине друштва за осигурање. Такође, може се закључити да управа није на адекватан начин обављала своју улогу, а то нису чинили ни независни ревизори, као део спољне контроле.³⁶ Управо услед преварних финасијских извештаја који су потврђени од стране спољног (независног) ревизора дошло је до великих копрпоративних скандала у САД.

У нашем праву Законом о осигурању из 2014. године предвиђено је да су органи акционарског друштва за осигурање:

- 1) скупштина,
- 2) надзорни одбор,
- 3) извршни одбор.

Из оваквог решења закона произилази да је прихваћен дводомни систем управљања, без права на избор, за разлику од одредби Закона о привредним друштвима који даје могућност избора између једнодомног и дводомног система. За питање корпоративног управљања од посебног значаја је постојање надзорног одбора, у коме једну трећину чланова чине лица независна од друштва (независни чланови). На тај начин се још једним механизмом јача институт корпоративног управљања. Такође, поред осталих овлашћења предвиђена је одговорност надзорног одбора за успостављање система управљања ризицима и надзор над тим

34 <http://www.nbs.rs/internet/latinica/scripts/showContent.html?id=178&konverzija=yes>, 30.03.2019.

35 <http://www.nbs.rs/internet/latinica/scripts/showContent.html?id=13&konverzija=>, 30.03.2019.

36 Љиљана Стојковић (2016), 36.

системом, као и дужност да обезбеди да извршни одбор идентификује ризике којима је друштво изложено и њихову контролу врши у складу са одобреним стратегијама и процедурама.³⁷

Управу акционарског друштва за осигурање чини надзорни одбор и извршни одбор. Чланови управе су дужни да предузимају мере ради спречавања незаконитих или непримерених радњи и утицаја који су штетни или нису у најбољем интересу акционарског друштва за осигурање и његових акционара а које врше лица која су блиско повезана с тим друштвом – ради заштите корисника услуге осигурања.³⁸ О значају избора чланова управе говори чињеница да сагласност на избор чланова управе даје Народна банка под условом да лице испуњава услове који су таксативно предвиђени законом, као и чињеница да је уз захтев за издавање дозволе за рад потребно поднети податке о предложеним члановима управе с подацима и доказима да та лица поседују добру пословну репутацију и одговарајуће стручне квалификације, знање и искуство, као и доказе о испуњености осталих услова предвиђених законом.³⁹

У складу са одредбама Директиве Солвентност II законом је предвиђена обавеза друштву за осигурање да обезбеди постојање и функционисање ефикасног система управљања, који укључује управљање ризиком, систем интерних контрола, интерну ревизију и актуарство.⁴⁰ Од значаја је поменути да је из Директиве преузето и начело пропорционалности по коме систем управљања треба да буде пропорционалан природи, опсегу и сложености послова који се обављају у друштву, као и величини и организационој структури друштва, обиму активности и врстама осигурања које друштво обавља.⁴¹ Начело пропорционалности за циљ има да заштити мања друштва или она која се баве само специфичним врстама осигурања на тај начин што се на њих неће примењивати наведена правила. Такође, као орган надзора још Законом о осигурању из 2004. године одређена је Народна банка Србије. Још један начин унапређења система корпоративног управљања је давање могућности НБС да захтева да се одређена питања уврсте у дневни ред седнице скупштине друштва, као и могућност њеног представника да присуствује седницама

37 Закон о осигурању, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 139/14, чл. 55, ст 2.

38 Закон о осигурању, чл. 59.

39 Закон о осигурању, чл. 42. ; о условима за обављање функције члана управе видети у чл. 62.

40 Закон о осигурању, чл. 147.

41 Одлука о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање, *Службени гласник РС* 51/2015 і 29/2018, тач. 4.

скупштине и да се том приликом обраћа акционарима.⁴² Њен представник може присуствовати и седници надзорног одбора и обраћати се његовим члановима.⁴³

Из свега наведеног може се закључити да је Закон о осигурању из 2014. године у великој мери унапредио систем корпоративног управљања у осигуравајућим друштвима, уз имплементацију одредби права ЕУ.

VII Закључак

Ефикасан систем корпоративног управљања омогућава осигуравачу да на време реагује на догађаје који могу утицати на његово пословање доношењем правовремених одлука. На тај начин се побољшава способност кључних органа у друштву који су одговорни за адекватно корпоративно управљање осигуравача да одлуке доносе поузано и опрезно. За успешно корпоративно управљање друштвом потребно је да постоје адекватно успостављене и распоређене контролне и управљачке функције, са јасним захтевима у погледу квалификација које морају имати његови чланови. Добро организован систем корпоративног управљања у коме су обавезе и одговорности јасно дефинисани је кључан за добро функционисање друштва. У праву осигурања Републике Србије је доношењем Закона о осигурању 2014. године значајно унапређен систем корпоративног управљања. Такође, у складу са одредбама Директиве Солвентност II законом је предвиђена обавеза друштву за осигурање да обезбеди постојање и функционисање ефикасног система управљања, који укључује управљање ризиком, систем интерних контрола, интерну ревизију и актуарство. Из тих разлога може се рећи да се наше право налази на добром путу да обезбеди ефикасан систем корпоративног управљања који ће омогућавати заштиту свих интереса који се у осигуравајућим друштвима преплићу, а пре свега заштиту корисника услуга осигурања.

42 Закон о осигурању, чл. 53, ст. 2 и ст. 3.

43 Закон о осигурању, чл. 56, ст. 2.

Iva TOŠIĆ, MA
Research trainee
Institute of Comparative Law, Belgrade

**CERTAIN ASPECTS OF CORPORATE GOVERNANCE
IN INSURANCE COMPANIES**

Summary

The financial crisis and major corporate scandals have raised the question of the importance of corporate governance for the good functioning of insurance companies and also the whole financial sector. Also, it was necessary to determine which risk management to apply, what are the key functions, whether to apply a American or German management system.

At the level of the European Union, the answers to many of these issues have been provided within the framework of the Solvency II Directive, the main objective of which is adequate risk management, and the implementation of both internal and external supervision of insurance companies in order to prevent their potential insolvency, and above all to protect the insurance beneficiary.

The first part of the paper is about the importance of corporate governance in general, the biggest corporate scandal in the insurance sector, and the importance of corporate governance for the insurance companies. The author will then refer to the regulation of corporate governance in the Republic of Serbia.

Key words: *corporate governance, risk management, Solvency II, financial crisis.*